

Manapság egyre hajlamosabbak vagyunk arra, hogy magát az embert az iskolai végzettsége alapján értékeljük. Valami olyan kort igyekszünk elhíttetni magunkkal, melyben az ember épp olyan jól eligazodik a világűr bolygói között, mint abban a környezetben, melyben él. Pedig nincs olyan ország vagy nép, ahol a kulturális szint egy és ugyanaz lenne. Kérdés, hogy melyik szint, milyen fokon éli, illetve tartalmazza azt a kultúrát, melyet egy társadalom magáénak mond, és vajon a társadalom kultúrája milyen eszközökkel jut el ezekhez a szintekhez.

Azt hiszem, hogy vitathatatlanul egyik legfontosabb eszköze az írás, illetve az olvasás. Ennek természetes velejárója, hogy az egyén, vagy a tömeg ismerje a betűvetést, írástudó legyen. Magyarország legkiterjedtebb kulturálisan alultáplált rétege a cigányság. Ez azonban egyáltalán nem azt jelenti, hogy a cigányság nem betűismerő. Ilyennel ma már alig találkozunk. A magyarországi cigányok negyven éven aluli részének most mintegy 99%-a írástudó. Egészen más kérdés, hogy milyen fokon. Azt mindenesetre tudjuk, hogy az általános iskola nyolc osztályát csak egy egészen kis százalék mondhatja magáénak, és ezek a húsz éven aluliak, és a tizenévesek.

Kérdés, hogy ezzel a kulturális szinttel milyen igények merülhetnek fel a kultúrával, s főleg az olvasással kapcsolatban.

A statisztikai adatok mellett figyelembe kell venni, hogy a cigányság évszázadokon keresztül a társadalomtól – és ezzel együtt a társadalom kultúrájától is – elszigetelten élt. Mint ismeretlen, a kultúra soha nem jelentkezett az igények listáján. De az elzártság nem csak meggátolt, hanem létre is hozott valamit, ami tulajdonképpen a kulturálódást szolgálta. Tekintve, hogy a cigányságon belül, szinte az országok határait meghaladva, a cigányság kultúrája azonos, ezért joggal nevezhetjük népi kultúrának. És általában a népi kultúrákhoz mindig is jól illeszkednek az ún. szokáskultúrák, melyek az általános népi kultúrát kisebb csoportokra, vagy éppen családokra bontják le.

Ez a jelenség nem cigány jellegű, hanem általánosan népi, ami a cigányságra vonatkoztatva is igaz. Ezt azért igyekszem kihangsúlyozni, mert vagy egyáltalán nem, vagy csak meglehetősen kis mértékben alkalmazzuk a cigányság művelődésének fejlesztésében. Pedig nincs olyan nép vagy nemzet, amely ne a saját kultúrájából indult volna el az egyetemes kultúra felé. És a célja soha nem az egyetemes kultúra megszerzése volt, hanem saját kultúrájának fejlesztése, illetve a nemzeti kultúra megteremtése, amely képes elbírní az egyetemes kultúrát. Általában, ha a népi kultúráról beszélünk, leginkább csak a dalok és a táncok jutnak eszünkbe, azok, amelyekkel nap mint nap találkozhatunk a rádió és a televízió kapcsán. Elfeledjük, hogy alig félszáz évvel ezelőtt a népmese komoly funkciót töltött be az egész nemzet kultúrájában.

Jóllehet, azóta nagyot lépett előre a társadalom, de az egyes társadalmi rétegek, amelyeknek még van mit behozni, hogy a nemzet kultúráját utolérjék, nem kuriózumként reprodukálják, hanem élék ezt a népi kultúrát. Ebből az is következik, hogy kulturális igényük a könnyen érthető szint határán van. Haszontalan fáradozás egy írni-olvasni alig tudó embernek a csillagászat tudományáról szóló kötetet említeni. Mégis a könyvtárak megdöbben, sőt elítélően nyilatkoznak a cigányság meseirodalom iránti érdeklődéséről. Sőt, a mese írásával kapcsolatban is hallottam már elítélő, vagy lekicsinylő megnyilvánulásokat.

Nincs jelentősége a megnyilvánulásoknak, de mégis el kell mondanom, hogy a meseirodalom nem rangon alulija az irodalomnak, hanem szerves része. Másodszor az írókat, de főleg a cigány írókat, nem a kiégettség, hanem a célszerűség ösztönzi a meseírásra. A cigányság olvasásra nevelésének elengedhetetlen eszköze a látszólag könnyebbnek tűnő meseirodalom. Tudomásul kell vennünk, hogy a cigányság kultúrája még gyermekkorát éli, és ahhoz, hogy megszokja, megszeresse a könyvet, nem csak megteremteni, hanem tisztelni is kell a korának megfelelő igényét. A cigányság olvasásra nevelésében oroszánrészük lehet a könyvtáraknak, ha nem szatócs szintű kiszolgálói lesznek a kultúrának, hanem a gondos, a társadalom céljait ismerő, tanácsadó szerepét is betöltik. A nem cigány olvasók általában kész igényekkel lépnek be a könyvtárba, hisz olvasó környezetük már felkeltette az érdeklődésüket, vagy éppen a folyamatban levő tanulmányaikhoz keresnek megfelelő anyagot.

Ezzel szemben a cigány olvasók, szegényes vagy hiányos élményeikhez számukra érthető, kultúrájukba beilleszthető olvasmányt szeretnének kapni, s ez nem minden esetben sikerül. Hisz a tájékozatlanság vagy a külső benyomások a legjobb esetben is csak fél sikert hozhatnak, mert nem előzi meg semmi, nincs felkeltve az érdeklődése, nincs mérce, amihez a saját benyomásait hasonlítsa, vagy amivel azonosítsa.

De ez magába foglalja azt is, hogy a fejlődése egy vízszintes skálán mozog, hol pozitív, hol negatív irányban. Kulturális fejlődésükben csak akkor mutathozhat igazi eredmény, ha kellő segítséget kapnak maguktól a könyvtáraktól. Hozzá kell tennem, hogy ez a segítség csak úgy válik gyümölcsözővé, ha tervszerűen végezzük munkánkat, ha figyelemmel kísérjük a

A cigányság és a könyv

Írta: Lakatos Menyhért

2011. január 21. péntek, 17:22 - Módosítás: 2011. január 21. péntek, 17:41

bekövetkezett fejlődést, és az olvasás iránti igényt nem bízunk a véletlenre. Hisz a cigányságon belül a gyermekirodalomnak nem csak azért van nagy szerepe, mert a kulturális fejlődésük még a gyermekkorát éli, hanem azért is, mert a gyermekeken keresztül jut el a szülőkhöz, vagy egy-egy közösségbe.

(1996)